

Az első ismerkedés a „Per” volt (Der Prozess), úgyis mint vádirat egy rendszer ellen, úgyis mint vádirat a bennünk rejtőzködő megalkuvásra való hajlamosság ellen. Azután jött a kukaccá változó Gregor Samsa irtóztató története. Mi olvastunk, ámultunk, ámulva olvastunk, lehetetlen volt megtalálni a kiutat ebből a labirintusból. Kafkát nem nehéz megérteni. Csak egy kis intuíció kell hozzá és helyzetismeret, és akkor már valóban nem tudjuk: nem változtunk-e önmagunk is kukaccá, egy olyan undorító kereskedelmi utazóvá, nem járunk-e mi is padlásról padlásra, hogy jelentkezzünk a bíróságon, amely nem vádol, mégis ítél. Mindenesetre zseniális írókat találtunk Kafkában, aki talán többel járult hozzá történelemszemléletünk és irodalmi nézeteink kialakításához, mint mások.

De ki ez a Kafka, és mit akar? Erre a kérdésre nehezebben lehetett válaszolni, mert Kafka az az író, aki titkokról ír, s közben maga titokzatos marad, akinek írását meg lehet fejteni, de ő, nyúlánk arcával és mélyen ülő szemével megtartja a szfinx hideg, rejtelmes tekintetét. Mit ér akkor minden erőlködésünk, ha a művekben látjuk, de nem értjük az embert, aki feltétlenül ott van minden írásában, s joggal kételkedhetünk abban, hogy a művet megértettük, ha a művész nem lép elő. Így voltunk Kafkával. Günther Anders kis könyve, amelyről most tulajdonképp írni akarok, kulcs Kafka titkaihoz. De mint a zár, a kulcs is komplikált, s a „Kafka — pro és kontra” épp úgy nem lehet népszerű magyarázat, mint ahogy Kafka sem lesz sohasem népszerű író. (Vagy mikor voltak népszerűek azok az idegenek, akik senkit sem sajnálva mondták ki az igazságot?)

Anders nem magyarázza Kafkát. Magyarázni legfeljebb az egészen felületi dolgokat lehet, Kafka pedig sohasem felületes. Ezért An-

ders a társadalmi, lélektani és esztétikai elemzést választja módszerül. Kafka műveinek bonyolult részleteit és rejtelmes egészét elemzi kimerítően és kielégítően. Van a klasszikus irodalmi eljárások védelmezőinek egy kedves vesszőparipájuk a modern irodalom elleni hadakozásukban: a modern írókat csak kommentár segítségével lehet megérteni. Azt közben elfelejtik, hogy egy Homeroszt vagy Hesiodost vagy Dantet sem érthetjük meg eredeti vonatkozásaikban kommentár nélkül. Kafka azonban más. Az ő modern mitoszában egy kicsit még ma is benne él az emberiség, az ő „kommentárja” az élet, a kor. Amit Anders mond, az már nem is kommentár, hanem egy nagy mű gyökereinek a feltárása. A modern irodalom műveit minden olvasó beleéléssel érti meg; Kafkát is. Anders könyve a titkok titkait fedi fel, analitikus módszerével adja Kafka szintézisét, ez pedig több minden kommentárnál.

Günther Anders azt tarja Kafkáról, hogy a jelenségek torzításával reális képet kap. Képei paralizáltak, embereit elszakította az emberi teljességtől. Megfejtethetetlen kérdéseket tesz fel, s ezért filozófiailag és erkölcsileg használhatatlan író. Műveinek első síkjába a kísértetit állítja. Ő a legradikálisabb ellensége saját magának. Nem volt méltó a saját, rettenetesen ironikus kalandjához. Realistája és védelmezője volt az elidegenedett világnak.

Ezek Anders következtetései. Aki olvas-ták Kafkát, azok elismerhetik, hogy Anders könyve, elemzésében és megállapításaiban, kitűnő kulcs a titokzatos Kafka megértéséhez.

Tomán László

A francia irodalom új neve

François Sagan: Jónapot bánat (Bonjour tristesse). Regény. Narodna prosvjeta kiadása, Szarajevó, 1955.

A francia irodalmi kritika, avval, hogy a tizennyolc éves François Saganak ítélte oda díját, új nevet adott a francia irodalomnak. Későbbi korok irodalomtörténete másképp is vélekedhet majd az írónőről, talá el is felejt, de ez a regény ma, úgy ahogy van, az élő irodalomé. Ha nem volna más, csak a szerelem regénye, a „Jónapot bánat” megállná a helyét; az az őszinteség, amely minden mondatából olyan fényes, nyílt szemmel néz ránk, már az átlagos szerelmi történetek fölé emeli a könyvet. De ott van egy kép is, a francia társadalom felső köreinek bentről, szinte az osztály szívéből, mégis kegyetlen, önmarcangoló, leleplező vonásokkal megrajzolt képe.

Lényegesnek tűnhet ennek a regénynek erkölcsi problematikája, mert mindaz, amit Sagan a maga módján megoldott, még nem végleges és nem általános érvényű megoldás. Ebből a szempontból esetleg kifogásokat emelhetünk ellene, el is ítélnék, de a regényen, mint

irodalmi jelenségen ez mit sem változtat. Azt nem tagadhatjuk, hogy olvasás közben magunk is csodálkozunk Sagan attitűdjén, de csak azért, mert íráskészsége feledteti velünk tizennyolc évét és azt, kikről ír. Más szempontból, ha sikerül megszabadulnunk Sagan nagyszerűen érvényesülő szentimentalizmusától, és attól a bánattól, amelyet stílusával szuggerál, mindinkább egy fiatal lány, — tegyük hozzá: egy el-kényeztetett lány — vallomásának lágy, sötét körvonalait látjuk. Amit Sagan elmond, az a franciák számára mindennapi valóság lehet; a mi részünkre egy idegen életforma dokumentuma; egy olyan életformáé, amelyben „viharos külső életet” kellett élni, hogy „a lélek nyugodt lehessen”, ahol avval lehet dicsekedni, hogy „milyen kellemesek a felületes gondolatok”. A franciák talán más szemmel nézik ezt a regényt, amely szerkezetileg sikerült, érett vagy inkább koraérett stílussal megírt mű.

Tomán László